

KAPITOLA 4

PROCESNÍ SPOLEČENSTVÍ ÚČASTNÍKŮ

Oddíl 4.1 Procesní společenství jako procesní institut

Již bylo několikrát připomenuto, že české civilněprocesní právo nepoužívá pro označení procesních subjektů, jejichž práva a povinnosti jsou předmětem řízení, tradiční pojem *strany* řízení. Z tohoto faktu však nelze dovozovat, že by tento právní obor v České republice nerespektoval jeden ze základních principů soudního řízení ve věcech sporných spočívající v jeho kontradiktornosti, tj. existenci dvou stran s protichůdnými zájmy a tvrzeními.²⁸⁷ Ustanovení § 90 OSŘ označuje účastníky sporného řízení jako žalobce a žalovaného. To ovšem neznamená, že by musel v řízení vystupovat vždy co do počtu osob pouze jeden žalobce a jeden žalovaný. Účastníků sporného řízení může být i více, jejich pluralita ale nemá vliv na kontradiktornost a z ní vyplývající dvoustrannost účastenství ve sporném řízení. Neboli počet účastníků sporného řízení nemá vliv na počet stran v řízení, strany jsou vždy pouze dvě, a to strana žalovaná a strana žalující.

Jak již bylo výše naznačeno, pluralitu subjektů v řízení nelze vyloučit. Je tedy nutné ji řešit jinak než vznikem nové procesní strany v řízení. Jestliže na jedné ze stran vystupuje více subjektů, dochází dle současného českého civilněprocesního práva ke vzniku tzv. procesního společenství (společenství účastníků, popř. též subjektivní kumulace či *consortium litis*).²⁸⁸ Tento procesní institut obecně spadající pod pojem účastenství v civilním soudním řízení je někdy v odborné literatuře také označován jako *společenství v rozepři*.²⁸⁹ Termín vychází ze staré rakouské právní úpravy, která na našem území platila do konce roku 1950.²⁹⁰ Tento způsob označení kumulace účastníků řízení na jedné straně sporu je možné považovat za velmi výstižný. Z povahy věci vyplývá, že společenství účastníků je institutem pouze sporného řízení. V nesporném řízení nelze samozřejmě pluralitu subjektů vyloučit, poněvadž však v řízení nejde o řešení sporu, jeho účastníci v řízení nestojí na dvou stranách s protichůdnými zájmy (třebaže v materiálním slova smyslu i v nesporném řízení může docházet ke střetu protichůd-

²⁸⁷ Princip kontradiktornosti vychází z latinského „*contra dicere*“ – mluvit proti, oponovati. Viz WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní* (2004), s. 77.

²⁸⁸ Pojem subjektivní kumulace je třeba striktně odlišovat od objektivní kumulace, která je termínem používaným pro označení spojení projednávaných věcí ke společnému řízení. Viz STAVINHOVÁ, HLAVSA: *Civilní proces...*, s. 304.

²⁸⁹ Viz WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní* (2004), s. 160.

²⁹⁰ Viz HORA: *Učebnice...*, s. 152.

ných zájmů).²⁹¹ Není tedy důvod vytvářet v případě kumulace účastníků v nesporném řízení zvláštní procesní institut, neboť každý z účastníků nesporného řízení má v tomto řízení zcela samostatné postavení, kdy jeho zájmy nejsou formálně v rozporu se zájmy ostatních účastníků. I když je tedy zřejmé, že institut procesního společenství je institutem pouze sporného řízení, termín společenství v rozepři z českého civilněprocesního práva po roce 1950 vymizel z důvodu prosazování zásady jednotného, vnitřně nediferencovaného civilního procesu, o níž byla zmínka v části věnované definicím účastníků.

K uvedenému termínu *společenství v rozepři* považujeme za nutné upozornit na jeden důležitý aspekt. Interpretace tohoto pojmu může svádět i k mylné domněnce, že společenství účastníků znamená určité semknutí či spojení se ve sporu proti druhé straně, jako skupinu osob hájících v řízení zcela totožné zájmy. Naopak je nutné jej chápat ryze procesně jako označení pro několik subjektů (více než jeden) vystupujících na jedné straně sporu. Povaha předmětu řízení a její vliv na vztahy mezi jednotlivými společníky se projevují až při třídění společenství účastníků, jež bude analyzováno níže.

Výše uvedené demonstrováno na příkladu znamená, že procesními společníky jsou dva nájemci téhož bytu, u nich je zřejmé, že jejich zájmy budou v řízení v podstatě totožné, neb se budou proti žalobě zpravidla bránit společnými tvrzeními a důkazy. Jestliže ale budou žalovanými nájemce bytu A, jenž dluží na nájemném částku X, a nájemce bytu B, jenž dluží na nájemném částku Y, jsou také procesními společníky bez ohledu na to, zda se před zahájením řízení setkali a zda svoji obranu proti žalobě pronajímatele staví na společných argumentech. Jejich procesní společenství je založeno výlučně na procesních aspektech, jelikož oba jsou účastníky, proti kterým směřuje žaloba, tj. jsou na stejné straně řízení. Mohli bychom tedy zhodnotit, že jejich společenství v rozepři nespočívá ve společných zájmech vyplývajících z jednoho právního poměru, neboť každý z nich má s pronajímatelem právní poměr samostatný založený odlišnou nájemní smlouvou. Naopak jejich *spojenectví* v řízení je dáno zájmem na zamítnutí žaloby, kterého oba nezávisle na sobě chtějí dosáhnout.

Rakouské právo, které na našem území platilo do konce roku 1950, v této souvislosti rozlišovalo mezi tzv. *vlastním společenstvím v rozepři* a tzv. *nevlastním společenstvím v rozepři*. Vlastní společenství vznikalo pouze tam, kde bylo více osob v právním společenství vzhledem k předmětu sporu nebo kde šlo o osoby, jejichž práva a povinnosti vyplývala z totožného skutkového i právního základu věci. O nevlastní společenství se jednalo tam, kde šlo o nároky pouze stejného druhu, nebo nároky spočívající na stejnorodém skutkovém a právním zákla-

²⁹¹ Např. v řízení o výživě nezletilého dítěte zpravidla existuje spor mezi jeho rodiči. I na tuto situaci je však možné pohlížet se zřetelem na cíl daného řízení, kterým není vyřešení tohoto sporu, ale uspořádání právních poměrů nezletilého dítěte do budoucna.

dě.²⁹² Ve výše uvedených případech by se tak u prvního z vymezených společenství jednalo o společenství vlastní, neboť povinnosti obou žalovaných vyplývaly z téže nájemní smlouvy, tj. z totožného právního důvodu. U druhého pak pouze o společenství nevlastní, protože u obou společníků šlo pouze o nároky stejného druhu, tj. zaplacení dlužného nájemného, nevplývaly však z téže nájemní smlouvy a ani u nich nebyla dána totožnost pronajaté věci.

Toto rozlišení procesního společenství se opíralo i o pozitivní právní úpravu, která však pouze vymezovala oba dva druhy společenství, termíny *vlastní* a *nevlastní* výslovně neužívala. Dané třídění se odráželo i v právní úpravě místní příslušnosti soudů. Pro pasivní vlastní společenství v rozepři platilo zvláštní ustanovení o místní příslušnosti, a to dle ustanovení § 93 jurisdikční normy.²⁹³ Ke vzniku pasivního nevlastního společenství mohlo dojít, pouze byla-li u každého z žalovaných založena místní příslušnost téhož soudu dle obecných ustanovení o místní příslušnosti.

Současné české civilněprocesní právo toto rozlišování mezi vlastním a nevlastním společenstvím účastníků nepřevzalo a neobsahuje ani výše uvedenou právní úpravu místní příslušnosti. Naopak dle ustanovení § 11 odst. 2 OSŘ „*je-li v řízení místně příslušných několik soudů, může se řízení konat u kteréhokoli z nich.*“ To znamená, že jestliže je v řízení více žalovaných, nemusí být na rozdíl od staré rakouské právní úpravy dána společná místní příslušnost pro všechny z nich, ale řízení je možné konat u soudu, který je místně příslušným soudem kteréhokoli ze žalovaných. Dle ustanovení § 89 OSŘ je dále soud, jenž je příslušný k řízení o určité věci, příslušný i k řízení o věcech s ní spojených, pokud se nejedná o věci, v nichž je dána výlučná místní příslušnost soudů (srov. § 88 OSŘ).

Zajímavé je, že ani teorie rakouského civilněprocesního práva v současné době společenství v rozepři již na vlastní a nevlastní výslovně nerozlišuje. Zákonná úprava jejich rozlišení zůstala zachována (§ 11 rakouského ZPO), pro jejich odlišení však dnešní rakouské právo užívá pojmů *materiální* (*materielle Streitgenossenschaft*, dříve vlastní) a *formální* (*formelle Streitgenossenschaft*, dříve nevlastní) společenství v rozepři.²⁹⁴ Domníváme se, že ústup od tohoto třídění procesního společenství v českém civilněprocesním právu je odůvodněn snahou o zdůraznění civilněprocesního práva jako samostatného odvětví právního řádu a vytyčení tak ryze procesního charakteru institutu subjektivní kumulace. Osobně se k tomuto třídění negativně nestavíme. Zejména přijmeme-li termín *společenství v rozepři* jako vhodný termín pro označení plurality subjektů na jedné

²⁹² Viz HORA: *Učebnice...*, s. 153.

²⁹³ Zákon daný dne 1. srpna 1895, č. 111 ř. z., o vykonávání soudní moci a o příslušnosti řádných soudů v občanských věcech právních (jurisdikční norma).

²⁹⁴ Viz BUCHEGGER, DEIXLER-HÜBNER, HOLZHAMMER: *Praktisches Zivilprozeßrecht I.*, s. 114 a násl.

ze stran řízení ve sporném civilním procesu, může být jeho rozlišení na vlastní a nevlastní vhodnou teoretickou pomůckou k objasnění procesního charakteru tohoto institutu.

Oddíl 4.2 Vznik a zánik procesního společenství

Ke vzniku společenství účastníků řízení dochází zpravidla současně se zahájením řízení, kdy je v žalobě označeno na jedné, popř. na obou stranách více účastníků. Již výše bylo vymezeno, že procesní společenství je ryze procesním institutem, je tedy institutem formálním.

Ke vzniku procesního společenství může dojít i v průběhu řízení, a to jedním z následujících způsobů:

- Přistoupením dalšího účastníka do řízení dle ustanovení § 92 odst. 1 OSŘ, popř. podáním žaloby, které se podle zákona považuje za přistoupení k již zahájenému řízení.²⁹⁵
- Spojením věcí. Ke spojení věcí dochází buď přímo ze zákona (obligatorní spojení), nebo rozhodnutím soudu (fakultativní spojení). Historicky bývalo příkladem obligatorního spojení ustanovení § 113a OSŘ ve znění do 31. 12. 2013, které s řízením o určení neplatnosti usnesení členské schůze družstva či valné hromady obchodní společnosti spojovalo řízení o náhradě škody, která vznikla z tohoto neplatného usnesení. Nyní je toto spojení řízení upraveno v § 88 ZZŘS. Dle ustanovení § 112 odst. 1 OSŘ může soud v zájmu hospodárnosti spojit věci, které byly u něho zahájeny a skutkově spolu souvisí nebo se týkají týchž účastníků řízení. Ke vzniku společenství tak bude docházet zpravidla při rozhodnutí soudu o spojení věcí, které spolu skutkově souvisí. Např. podá-li zaměstnanec žalobu na náhradu škody proti zaměstnavateli a současně podá žalobu proti osobě, která za tuto škodu odpovídá dle ustanovení OZ, spojí soud obě řízení a dojde ke vzniku pasivního společenství účastníků.²⁹⁶
- Procesním nástupnictvím dle ustanovení § 107 OSŘ, jestliže namísto původního účastníka, který ztratil procesní subjektivitu, vstoupí do řízení více osob. Např. ve sporu, který se týká práva k nemovité věci, zemře žalobce a nemovitou věc nabydou do podílového spoluvlastnictví dva dědicové.
- Procesním nástupnictvím při singulární sukcesi dle ustanovení § 107a OSŘ, pokud právo nebo povinnost, o něž v řízení jde, přešlo nebo bylo převedeno na více osob, např. došlo k převzetí dluhu manželi.

²⁹⁵ Viz DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní řád I.* (2003), s. 297.

²⁹⁶ Viz rovněž rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSFR ze dne 25. 6. 1979, sp. zn. 1 Cz 85/79.

Je zřejmé, že k zániku společenství dochází obecně právní mocí rozhodnutí, kterým se řízení končí. K zániku subjektivní kumulace však může dojít i v průběhu řízení, jestliže dojde k procesnímu nástupnictví a jeden ze společníků se stane právním nástupcem ostatních společníků, popř. namísto původních účastníků do řízení vstoupí pouze jedna osoba.²⁹⁷ K zániku tzv. samostatného společenství (k tomu viz níže) účastníků může dojít v průběhu řízení také jinými způsoby, a to:

- Vyloučením věcí k samostatnému řízení. Dle ustanovení § 112 odst. 2 OSŘ může soud, jsou-li v návrhu na zahájení řízení uvedeny věci, které se ke spojení nehodí, nebo odpadnou-li důvody, pro které byly věci soudem spojeny, některou z věcí vyloučit k samostatnému řízení. Právní mocí tohoto rozhodnutí pak zaniká i společenství účastníků, které spojením věcí vzniklo.
- Částečným rozsudkem. Na základě ustanovení § 152 odst. 2 OSŘ může soud rozhodnout, je-li to účelné, tzv. částečným rozsudkem nejdříve jen o části věci. Zákonem užití termíny „jen o části věci“ jsou pak v teorii a praxi interpretovány nejen jako část uplatněného nároku, ale i jako nárok jen jednoho z žalobců, popř. nárok uplatněný proti jednomu ze žalovaných. Právní mocí částečného rozsudku, jímž soud rozhodl o celém nároku jednoho ze žalobců nebo o celém nároku uplatněném proti jednomu ze žalovaných, dochází za předpokladu, že v řízení nezůstala po vydání tohoto rozhodnutí zachována pluralita subjektů, k zániku společenství účastníků řízení.
- Nabytím právní moci rozhodnutí ve vztahu ke všem společníkům kromě jediného. Každý ze samostatných společníků činí, jak bude rovněž rozebráno níže, v řízení úkony sám za sebe. Podá-li tedy jeden ze samostatných společníků odvolání, nastává jeho suspenzivní účinek, pokud nejde o zákonem stanovené výjimky, pouze ve vztahu k tomuto z účastníků. Ve vztahu k ostatním společníkům, kteří odvolání nepodali, nabývá rozhodnutí právní moci. V řízení tedy s nimi nebude dále jednáno a procesní společenství zaniká.

Oddíl 4.3 Druhy procesního společenství

Již v úvodu této kapitoly bylo naznačeno, že společenství účastníků řízení je možné třídit na základě různých hledisek. Jedním z nejtypičtějších způsobů třídění je třídění na společenství *aktivní* a *pasivní*, a to dle procesní strany, na které je dána pluralita účastníků. *Aktivním* procesním společenstvím je společenství na straně

---

²⁹⁷ Např. dva žalobci, X a Y, budou žalovat žalovaného Z, každý o dlužné nájemné. X o dlužné nájemné za bytovou jednotku, Y o dlužné nájemné za osobní automobil. V průběhu řízení Y zemře a dědicem předmětného osobního automobilu bude X.

žalující, společenství na straně žalované je označováno jako společenství *pasivní*.²⁹⁸ V teorii se objevuje i rozlišení na společenství *obapolné*, jež má reflektovat pluralitu účastníků v řízení na obou stranách.²⁹⁹ Nejsme však toho názoru, že jde o samostatný procesní institut, ale považujeme jej za označení teoreticko-pomocné. Ruská procesualistika uvedené členění řadí mezi procesní členění a odlišuje jej od členění hmotněprávního, založeného na věcné legitimaci a povaze předmětu sporu (společenství obligatorní a fakultativní; viz níže).³⁰⁰ Shodně česká teorie rozeznává podle kritéria věcné legitimace účastníků další druhy společenství. Jde-li o taková společná práva, že musí být žalovaných více, jde o *nucené* společenství. V případě, kdy je zcela na vůli účastníků, zda budou předmětem řízení práva a povinnosti mezi více osobami, jde o společenství *dobrovolné*. Jediným tříděním subjektivní kumulace, které má oporu i v právní úpravě, je její třídění na společenství *samostatné a nerozlučné*.

Díl 4.3.1 Samostatné procesní společenství

Ustanovení § 91 odst. 1 OSŘ zakotvuje: „Je-li žalobců nebo žalovaných v jedné věci několik, jedná v řízení každý z nich sám za sebe.“ V daném případě se jedná o tzv. samostatné společenství účastníků řízení. Winterová toto společenství označuje též jako „obyčejné společenství“ nebo „formální společenství.“³⁰¹ S posledním z uvedených termínů se setkáváme, jak již bylo naznačeno výše, např. i v rakouském právu. Tento pojem má zdůraznit ryze procesní charakter tohoto společenství účastníků řízení. Samostatné společenství účastníků řízení vzniká tam, kde jde v řízení o samostatná práva a povinnosti. Každý ze žalobců, kteří podali společně žalobu, je na ostatních žalobcích nezávislý. Mohl by tedy svou žalobu podat i samostatně, aniž by se tím změnila jeho věcná legitimace. Rovněž tak proti každému ze žalovaných by mohlo být vedeno samostatné řízení. V procesu jde tedy o tolik právních poměrů, kolik je účastníků.³⁰² Důvodem pro

²⁹⁸ Pasivní procesní společenství je institutem i evropského práva, konkrétně sekundárního pramene, který má přímý účinek. To dokládá jeho význam co do usnadnění, zpružnění procesu a posílení jeho ekonomie, a to dle čl. 6 nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. 12. 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Srov. výklad k uvedenému institutu. NOVÝ, Zdeněk. Pasivní společenství účastníků podle čl. 6 odst. 1 nařízení Brusel I. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 14, s. 504–512. Nyní bylo toto nařízení novelizováno nařízením Evropského parlamentu a Rady č. 1215/2012 ze dne 12. 12. 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (označované též jako přepracované znění).

²⁹⁹ Srov. DAVID: *Občanský soudní řád I.*, s. 418.

³⁰⁰ ЯРКОВ: *Гражданский процесс...*, s. 71.

³⁰¹ Viz WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní (2011)*, s. 148.

³⁰² Viz STAVINHOVÁ, HLAVSA: *Civilní proces...*, s. 226.

existenci tohoto procesního institutu je především zájem na rychlosti a hospodárnosti řízení.

V samostatném společenství tedy činí každý ze společníků procesní úkony pouze sám za sebe, jejich účinky se mohou vztahovat pouze k jeho osobě. Samostatnost společníka nelze chápat pouze ve vztahu k jeho procesním úkonům. Jeho postavení na ostatních společnících je v procesu zcela nezávislé, u každého ze samostatných společníků je třeba posuzovat zvlášť např. předpoklady pro vydání rozsudku pro zmeškání, začátek i konec procesních lhůt, podmínky pro osvobození od soudních poplatků apod. O samostatných společnících může soud rozhodnout společným rozsudkem, o každém ze společníků však jeho samostatným výrokem.

Podstatou samostatného společenství je, že povaha předmětu řízení z hmotného práva umožňuje soudu rozhodnout o účastnících samostatně. Samostatnými společníky jsou tak podíloví spoluvlastníci nemovité věci, neboť ideální spoluvlastnický podíl je třeba považovat za samostatnou věc v právním smyslu. Je-li více žalovaných podílových spoluvlastníků v řízení o určení vlastnictví k nemovitým věcem, jsou žalovaní samostatnými společníky a jejich postavení je třeba posuzovat ke každému zvlášť, např. žalobce může vzít žalobu zpět jen vůči jednomu ze žalovaných podílových spoluvlastníků. Hmotněprávní povahu předmětu ilustruje situace solidarity odpovědných škůdců v řízení, ve kterém sice nejde o společenství účastníků řízení, ale kdy soud o solidárně odpovědných škůdcích rozhodne tak, že v prvním řízení uloží škůdci A povinnost k náhradě škody a až v druhém řízení stanoví pro škůdce B povinnost ke společné a nerozdílné náhradě škody.

Díl 4.3.2 Nerozlučné procesní společenství

O nerozlučné společenství se dle ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ jedná tam, „kde jde v řízení o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozsudek musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně (...).“ Rozhodnou skutečností pro posouzení, zda se v případě kumulace účastníků na jedné straně sporu jedná o společenství nerozlučné, nebo samostatné, považuje teorie civilněprocesního práva a shodně i judikatura hmotněprávní povahu předmětu řízení.³⁰³ Ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ je interpretováno tak, že o nerozlučné společenství jde pouze tehdy, jestliže povaha předmětu sporu neumožňuje, aby byl tento projednávaný a rozhodnutý samostatně vůči každému ze společníků.³⁰⁴ Ačkoli tedy právní úprava výslovně hovoří pouze o rozhodnutí vztahujícím se na všechny

---

³⁰³ Viz např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 7. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1383/2005.

³⁰⁴ Viz např. DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní řád I.* (2009), s. 591. Srov. též Sbíрку soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu ČR, rozhodnutí č. 1/75.

účastníky, kteří vystupují na jedné straně sporu, je obecně v teorii civilněprocesního práva zastáván následující názor. Dle něj jde o nerozlučné společenství pouze tam, kde je dána aktivní i pasivní věcná legitimace v řízení a vystupují-li v řízení všechny z hmotného práva oprávněné nebo povinné osoby.³⁰⁵ O nerozlučné společenství účastníků se dle judikatury jednalo např. v případě žalujících manželů na přivolení k výpovědi z nájmu bytové jednotky spadající do jejich společného jmění manželů³⁰⁶ nebo účastníků dědického řízení, kteří vystupují na jedné straně řízení sporného.³⁰⁷ Dále např. v řízení o splnění dohody o výměně byli nerozlučnými společníky všichni uživatelé bytu, kteří dohodu sjednali a kteří stojí na jedné straně řízení.³⁰⁸

V případě nerozlučného společenství platí úkony jednoho z účastníků i pro ostatní. Tento aspekt nerozlučného společenství vyplývá z jeho materiální povahy, kdy jde v řízení pouze o jeden právní poměr. Z povahy věci vyplývá, že v řízení nebude zpravidla prakticky možné, aby jednali všichni účastníci společně. Proto OSŘ obecně stanoví, že úkony jednoho z účastníků zavazují i účastníky ostatní (§ 91 odst. 2 OSŘ). Z výše uvedeného ale nelze dovozovat, že by procesní úkony všech nerozlučných společníků musely být vždy souhlasné. V praxi může dojít i k situacím, kdy si budou úkony jednotlivých nerozlučných společníků vzájemně odporovat. OSŘ řešení dané situace výslovně neuvádí. Její posouzení tak bude vždy záležitostí soudu, který musí přihlížet k povaze a účinkům rozporných procesních úkonů, jakož i k dalším konkrétním okolnostem každého případu.³⁰⁹

Zcela nepřijatelná by však byla situace rozporu mezi nerozlučnými společníky v případě dispozičních procesních úkonů, kterými mohou účastníci nakládat řízením nebo jeho předmětem. S ohledem na nedělitelnost uplatněného práva je zřejmé, že žádný ze žalovaných nemůže uzavřít sám za sebe se žalobcem soudní smír a že žádný ze žalobců nesmí vzít pouze ve vztahu k sobě žalobu zpět apod. Účinky dispozičních úkonů jednoho z účastníků v nerozlučném společenství vždy ovlivní postavení společníků ostatních. Z tohoto důvodu ustanovení § 91 odst. 2 OSŘ výslovně požaduje ke změně návrhu, k jeho zpětvzetí, k uznání nároku a k uzavření smíru souhlas všech účastníků vystupujících na jedné straně sporu.

³⁰⁵ Srov. DAVID: *Občanský soudní řád I.*, s. 421.

³⁰⁶ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 122/96.

³⁰⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 24. 6. 1997, sp. zn. 20 Co 283/96, publikované v časopise *Ad Notam*, 1997, roč. 13, č. 6, 140–142.

³⁰⁸ Viz *Nejvyšší soud ČSSR, Nejvyšší soud ČSR a Nejvyšší soud SSR o občanském soudním řízení a o řízení před státním notářstvím: sborník stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudních rozhodnutí Nejvyšších soudů ČSSR, ČSR a SSR 1970–1983. (Část první)*. 1. vydání. Praha: SEVT, 1986, s. 551.

³⁰⁹ Viz rovněž HORA: *Učebnice...*, s. 155.

Tento výčet procesních úkonů, k jejichž provedení je třeba jednomyslného souhlasu všech nerozlučných společníků, je taxativní. Pomocí interpretace argumentem a contrario musíme tedy dovozovat, že k ostatním dispozičním úkonům není souhlasu všech nerozlučných společníků třeba. Není tak nutný např. k podání opravného prostředku, i když se jedná o procesní úkon, kterým dochází k zahájení opravného řízení.³¹⁰ V této souvislosti se vyslovil i Ústavní soud k povaze procesních úkonů při subjektivní kumulaci: „Z povahy nerozlučného společenství vyplývá, že úkony jednoho ze společníků prospívají ostatním a současně všechny společníky zavazují. Z nečinnosti nerozlučných společníků vyplývají následky jen tehdy, nevykoná-li nikdo z nich potřebný úkon. V rámci institutu nerozlučného společenství je třeba odlišovat, které úkony může každý z nerozlučných účastníků činit sám bez ohledu na postoj ostatních k němu a které úkony mohou činit pouze všichni nerozluční společníci. V tomto směru platí zásada, že každý z nerozlučných společníků smí samostatně jednat jen tam, kde tak tomu je ku prospěchu společného práva nebo povinnosti z pohledu zájmu všech nerozlučných společníků, avšak u ostatních úkonů platí zásada jednomyslnosti. Podá-li některý ze společníků např. odvolání, je takový procesní úkon účinný i vůči těm společníkům, kteří byli nečinní, a proto soud v odvolacím řízení musí postupovat stejně, jako by odvolání podali všichni.“³¹¹

Zajímavé je v této souvislosti opět sledovat rakouskou právní úpravu, která pro jednání společníků v postavení nerozlučného společenství rozlišuje několik principů. Dle ustanovení § 14 rakouského ZPO nedostaví-li se někteří ze společníků k jednání, platí úkony těch, kteří jsou jednání přítomni, i na ně (tzv. princip reprezentace – Repräsentationsprinzip).³¹² Jsou-li na jednání přítomni všichni nerozluční společníci, musí jednat jednomyslně (tzv. princip společné vůle nebo jednomyslnosti – Gesamtwillen, Einstimmigkeitsprinzip). Jednají-li přesto rozporně, platí tzv. formální princip ochrany (Formelles Schutzprinzip), dle kterého je soud povinen v případě rozporných tvrzení mezi společníky zjistit to, které je pro společníky nejvýhodnější z hlediska vítězství ve sporu, a toto pak vzít za platné pro všechny společníky. Jestliže není možné pokračovat dle tohoto princi-

³¹⁰ Danou skutečnost můžeme ostatně dovozovat i interpretací ustanovení § 212 písm. b) OSŘ, dle kterého není odvolací soud vázán rozsahem, ve kterém se odvolatel domáhá přezkumu rozhodnutí, jestliže jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně, a kde platí úkony jedno z nich pro ostatní (§ 91 odst. 2), třebaže odvolání podal jen některý z účastníků. V daném ustanovení tedy zákonodárce výslovně potvrzuje oprávnění kteréhokoliv z nerozlučných společníků podat odvolání bez souhlasu ostatních společníků.

³¹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 9. 2012, sp. zn. II. ÚS 1529/08. Viz také DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní řád I.* (2009), s. 591.

³¹² Viz BUCHEGGER, DEIXLER-HÜBNER, HOLZHAMMER: *Praktisches Zivilprozeßrecht I.*, s. 119 a násl.

pu, uplatní se tzv. materiální princip ochrany (*Materielles Schutzprinzip*) a soud ustanoví všem společníkům v řízení kolizního opatrovníka. Ve srovnání s českým právem je tak rakouská právní úprava jistě propracovanější a snaží se o zamezení vzniku problémů, které mohou při rozporu mezi jednotlivými nerozlučnými společníky v řízení nastat. Česká právní úprava prozatím návod na řešení těchto obtíží neposkytuje.

Jako velmi problematické se nám dále jeví posouzení, zda do kategorie nerozlučného společenství účastníků patří věci, v nichž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky. Mezi tyto věci patří např. vypořádání škody způsobené několika škůdci dle ustanovení § 2915 OZ, rozsah náhrady škody dle ustanovení § 257 ZPr, vypořádání podílového spoluvlastnictví dle ustanovení § 1140 a násl. OZ apod.

Podíváme-li se tedy blíže např. na první z uvedených příkladů, tak dle ustanovení § 2915 OZ principiálně platí, že „je-li k náhradě zavázáno několik škůdců, nahradí škodu společně a nerozdílně. Je-li některý ze škůdců povinen podle jiného zákona k náhradě jen do určité výše, je zavázán s ostatními škůdci společně a nerozdílně v tomto rozsahu. To platí i v případě, že se více osob dopustí samostatných protiprávních činů, z nichž mohl každý způsobit škodlivý následek s pravděpodobností blížící se jistotě, a nelze-li určit, která osoba škodu způsobila. Jsou-li pro to důvody zvláštního zřetele hodné, může soud rozhodnout, že škůdce nahradí škodu podle své účasti na škodlivém následku; nelze-li účast přesně určit, přihlédne se k míře pravděpodobnosti. Takto nelze rozhodnout, pokud se některý škůdce vědomě účastnil na způsobení škody jiným škůdцем nebo je podněcoval či podporoval nebo pokud lze připsat celou škodu každému škůdci, byť jednali nezávisle, nebo má-li škůdce hradit škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi.“

Současná česká právní úprava odpovědnosti za škodu tedy vymezuje dvě možné formy společné odpovědnosti více škůdců, a to formu solidární a formu dílčí. Solidární neboli společná a nerozdílná odpovědnost více škůdců znamená, že každý škůdce odpovídá za ostatní škůdce a současně všichni škůdci odpovídají za každého jednotlivého škůdce. Naproti tomu v případě dílčí odpovědnosti odpovídá každý ze škůdců pouze za tu část škody, kterou způsobil. Výše uvedenou právní úpravu je třeba interpretovat tak, že základní pravidlo pro určení formy společné odpovědnosti více škůdců za způsobenou škodu je vyjádřeno v ustanovení § 2915 odst. 1 v první části souvětí OZ, a to tak, že způsobilo-li škodu více osob, odpovídají za ni společně a nerozdílně. Výjimky z tohoto pravidla jsou dány další právní regulací v tomto ustanovení.

Upřednostnění solidární odpovědnosti více škůdců má poškozenému usnadnit uplatnění práva na náhradu škody v soudním řízení. Tato forma odpovědnosti umožňuje poškozenému uplatnit svůj nárok na kterémkoli ze škůdců, popř.

na některých z nich, a ti nemohou odmítnout poskytnout plnění s odůvodněním, že za škodu odpovídají také jiní škůdci. Uhrazením škody poškozenému jedním ze škůdců nárok poškozeného zaniká ve vztahu ke všem odpovědným škůdcům. Ten ze škůdců, který poškozenému plnil, se s ostatními vypořádá dle ustanovení § 2916 OZ podle míry účasti na způsobení škody (tzv. následný postih – regres).

Je-li v konkrétním případě nutné domoci se náhrady škody v soudním řízení, poškozený si tak může vždy vybrat, zda svou žalobu bude směřovat jen proti jednomu ze škůdců, a to zpravidla proti tomu, který je snadno dosažitelný a jehož hospodářské poměry poskytují dostatečnou záruku, že bude škoda rychle nahrazena, nebo proti všem škůdcům najednou. Pochopitelně není vyloučena ani žaloba směřující jen proti některým ze škůdců, opět zpravidla těm nejnáze dosažitelným.

Pokud ale poškozený podá svou žalobu proti více solidárně odpovědným škůdcům, dochází v řízení ke vzniku pasivní subjektivní kumulace. Řešíme-li otázku, zda se jedná o společenství nerozlučné nebo samostatné, je nutné vyjít dle našeho názoru z několika argumentů. Již výše bylo uvedeno, že za rozhodnou skutečnost pro posouzení, zda se v případě kumulace účastníků na jedné straně sporu jedná o společenství nerozlučné, považuje teorie civilněprocesního práva hmotněprávní povahu předmětu řízení. O nerozlučné společenství jde pouze tehdy, neumožňuje-li povaha předmětu sporu, aby byl tento projednáván a rozhodnut samostatně vůči každému ze společníků.

Solidární odpovědnost za škodu umožňuje, aby byl každý ze škůdců žalován samostatně, a to dokonce i současně podanými žalobami. Žaloba pouze proti jednomu ze škůdců obecně nedostatkem pasivní věcné legitimace netrpí. Z tohoto hlediska tedy vykazuje společenství více solidárně odpovědných škůdců znaky samostatného společenství.

Na druhou stranu je ale nutné upozornit na skutečnost, že jestliže poškozený napadne svou žalobou více škůdců odpovídajících za škodu společně a nerozdílně, musí se rozhodnutí soudu vztahovat na všechny žalované, neboť právě s ohledem na podstatu solidární odpovědnosti nemůže soud uložit jednotlivým žalovaným povinnost nahradit vždy jen určitou část škody. K takovému výroku může soud přistoupit dle výše uvedeného ustanovení § 2915 odst. 2 OZ pouze tehdy, dospěje-li k závěru, že zde jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné, kdy mají škůdci odpovídat na základě odpovědnosti dílčí. V ostatních případech nesmí být solidární odpovědnost více škůdců narušena, neboť soudní rozhodnutí ukládající povinnost škůdcům nahradit škodu společně a nerozdílně umožňuje poškozenému domoci se soudního výkonu rozhodnutí a tím náhrady škody v plném rozsahu opět u kteréhokoli ze škůdců. Tento přístup rovněž

vede k označení společenství více solidárně odpovědných škůdců za společenství nerozlučné.

Velmi problematické je posouzení účinků úkonu jednoho ze solidárně odpovědných nebo oprávněných společníků na ostatní společníky, zejména pak úkonů dispozičních. Vezmeme-li si např. procesní situaci, kdy žalobce uplatní nárok na náhradu škody ve výši 100 000 Kč proti dvěma solidárně odpovědným škůdcům. Jeden z nich pak při jednání nárok žalobce uzná. Je povinen soud vyžadovat souhlas i po druhém ze žalovaných? Řešení je možné spatřovat snad v tom, že pokud by žalobce zažaloval každého ze škůdců zvlášť, což mu solidarita umožňuje, není pochyb o tom, že žalovaný v každém řízení je oprávněn nárok uznat. Soud tedy vydá rozsudek pro uznání, nicméně pouze ve vztahu k tomu ze žalovaných, který nárok uznal (k tomu viz § 153a OSŘ). Pakliže by tak neučinil, mohl by jeho vydání stejně žalobce docílit tím, že by vzal žalobu proti tomu ze žalovaných, který nárok neuznává, zpět. Poté by vydání rozsudku pro uznání mohl bez jakýchkoli obtíží docílit. Soud následně pokračuje v řízení se druhým ze žalovaných. Bude-li i tento bude shledán jako odpovědný za způsobenou škodu, uloží mu povinnost ji nahradit samostatným rozsudkem. V jeho výroku však vysloví, že tento je povinen škodu nahradit společně a nerozdílně s účastníkem, který nárok uznal a o němž bylo rozhodnuto rozsudkem pro uznání.

Je tedy nutné dospět k závěru, že i v případech, že jsou solidárně odpovědní škůdci žalováni v jednom řízení, mohou činit dispoziční procesní úkony i bez souhlasu společníka, vždy ovšem pouze ve vztahu k sobě.³¹³ Jejich úkony také principiálně neovlivní postavení ostatních účastníků řízení, na druhou stranu v konečném rozhodnutí se může jejich vztah opětovně projevit.

Kolektiv autorů pod vedením Bureše a Drápala považuje společenství více žalovaných škůdců za společenství samostatné,³¹⁴ a to bez ohledu na to, jakou formou společné odpovědnosti se jejich vztah vůči poškozenému řídí. Současně však uznávají, že ve věcech, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vyřádkování vztahu mezi účastníky, mezi něž společná odpovědnost za škodu jistě patří, vzniká mezi účastníky vystupujícími na jedné straně sporu společenství sui generis vykazující znaky jak společenství samostatného, tak společenství nerozlučného.³¹⁵

S tímto názorem se ne úplně ztotožňujeme. Je evidentní, že poškozený nemusí žalovat všechny solidárně odpovědné škůdce k tomu, aby žaloba nebyla zamítnuta pro nedostatek pasivní věcné legitimace. Současně ale platí, že se v případě, kdy svou žalobu podá proti více škůdcům a u všech je dána povinnost škodu nahradit, musí v souladu s ustanovením § 91 odst. 2 OSŘ rozhodnutí vztahovat

³¹³ Srov. též rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 10. 2010, sp. zn. 32 Cdo 2948/2009.

³¹⁴ Viz DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní řád I.* (2009), s. 590–591.

³¹⁵ Viz např. DRÁPAL, BUREŠ: *Občanský soudní řád I.* (2009), s. 592.

na všechny žalované. Respektive není sice nezbytné rozhodnout jedním výrokem, ale i samostatná rozhodnutí jsou vzájemně provázána (soudy uloží povinnost škodu uhradit společně a nerozdílně). V případě, že soud dospěje k závěru, že se jedná o odůvodněný případ, kdy mají škůdci odpovídat jen dle míry účasti na způsobené škodě, popř. vyhoví-li návrhu žalobce na stanovení dílčí odpovědnosti více škůdců, jedná se bez jakýchkoli pochybností o samostatné společenství na straně žalovaných. Je tomu tak proto, že soud rozhodne o každém ze žalovaných samostatným výrokem. Tyto pak vzájemně provázány nejsou. Společenství solidárně odpovědných škůdců a škůdců odpovědných pouze podle míry jejich účasti na způsobené škodě nemá dle našeho názoru stejný charakter, jak bychom mohli dovozovat z komentáře výše zmiňovaných autorů. I když můžeme i u společenství škůdců s dílčí odpovědností nalézt určité prvky nerozlučného společenství,³¹⁶ společenství solidárně odpovědných škůdců vykazuje takovýchto prvků více.

Za určité vodítko k řešení povahy společenství více škůdců v soudním řízení považujeme další možné třídění společenství účastníků na společenství nucená a společenství dobrovolná. Nucené společenství vzniká v případech, kdy věcná legitimace svědčí pouze všem účastníkům společně, nesvědčí však každému z nich samostatně. Naproti tomu o společenství dobrovolné jde všude tam, kde jsou účastníci ve sporu věcně legitimováni jak ve společenství, tak každý zvlášť.³¹⁷ Přijmeme-li možnost kombinace jednotlivých druhů společenství dle různých hledisek, musíme dospět k závěru, že u samostatného společenství se bude vždy jednat současně i o společenství dobrovolné, zatímco u společenství nerozlučného můžeme nalézt oba druhy, tj. jak nerozlučné společenství nucené, tak nerozlučné společenství dobrovolné. Historicky bývalo příkladem dobrovolného nerozlučného společenství postavení matky a dítěte, kteří podali společně návrh na určení otcovství. Přesunem těchto řízení do ZZŘS možnost aplikace § 91 OSŘ na tato řízení již dále není možná.

Z výše uvedeného plyne, že společenství více solidárně odpovědných škůdců naplňuje řadu znaků dobrovolného nerozlučného společenství. Poškozený má právo žalobou uplatnit svůj nárok proti kterémukoli z pasivně legitimovaných škůdců. Napadne-li jich však více, musí o nich soud rozhodnout jedním rozhodnutím, respektive výroky ukládající povinnost plnit musí být vzájemně provázány. Současně je ovšem nutné přiznat, že jakkoli se toto dělení společenství na dobrovolné a nucené jeví jako nejvhodnější řešení nastolené otázky povahy společenství účastníků, je čistě záležitostí teorie civilněprocesního práva a nemá oporu v ustanovení OSŘ.

---

³¹⁶ Viz níže.

³¹⁷ Viz WINTEROVÁ: *Civilní právo procesní* (2011), s. 148.

Naproti tomu ustanovení § 206 odst. 2 OSŘ výslovně upravuje rozsah suspenzivního účinku odvolání u věcí, v nichž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Vzhledem k tomu, že nerozlučné společenství účastníků a věci, v nichž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky, jsou upraveny jako dvě samostatné výjimky z obecného pravidla, že soud přezkoumá rozhodnutí pouze v rozsahu napadaném odvolatelem, je možné pomocí argumentu a *contrario* dovodit, že zákonodárce společenství vzniklá v řízeních v těchto věcech za nerozlučná nepovažuje. Samostatnost společenství i v těchto řízeních ostatně podporují i výše uvedené úvahy jednoznačně přiznávající jednomu z účastníků právo samostatně nárok uznat, či uzavřít soudní smír.

Shrneme-li výše uvedené, je zřejmé, že současná platná a účinná právní úprava jednoznačné řešení daného problému nenabízí. Je nepochybné, že tak, jak uvádí výše uvedení autoři komentáře k OSŘ, je společenství účastníků řízení ve věci, v níž ze zvláštního právního předpisu vyplývá způsob vypořádání mezi účastníky, spíše zvláštním druhem společenství, který kumuluje prvky samostatného i nerozlučného společenství s převahou prvků společenství samostatného. S ohledem na to, že aktuální právní regulace nabízí pouze dva druhy společenství, uzavíráme, že jde i v případech solidárně odpovědných škůdců o společenství samostatné.

Analyzovaný problém je o to akutnější, podíváme-li se na výsledky jeho komparatistické studie se zahraničními právními úpravami německy mluvících zemí.³¹⁸ Například, jak již bylo ostatně několikrát zmíněno, rakouské právo třídí společenství na formální a materiální. Za formální považuje situaci, kdy jsou předmětem řízení nároky stejného druhu nebo nároky spočívající na stejnorodém skutkovém základě, jestliže je u všech účastníků dána stejná věcná i místní příslušnost soudu. Materiální společenství pak vzniká tam, kde mezi procesními společníky existuje i právní společenství z hlediska práva hmotného, jakož i tam, kde jsou společníci solidárně oprávněni či zavázáni ze stejného právního důvodu. Rakouské právo dále dělí společenství na tzv. hromadění stran (*Parteihäufung*), jež můžeme považovat za obdobu českého samostatného společenství účastníků, a na tzv. jednotnou stranu (*Einheitliche Streitpartei*), která je

³¹⁸ Francouzské právo, které je v této práci zpravidla rovněž užíváno jako *comparandum*, není pro tuto srovnávací analýzu vhodné. Jeho teorie pluralitu stran netřídí, pouze vymezuje, zda je založen na principu dělitelnosti či nedělitelnosti. Dle ustanovení § 323 a § 324 *Code de procedure civile* jsou všechny případy obecně založeny na dělitelnosti, kdy úkony jednoho ze žalobců nebo žalovaných neovlivní osoby stojící na stejné straně řízení. Ustanovení § 324 též právní normy pak dále obsahuje odkazy na jednotlivé výjimky z tohoto pravidla, ty se však týkají jednotlivých procesních úkonů, např. solidární odpovědnost je zmíněna u odvolání. Viz CADJET, Loïc. *Code de procedure civile. Édition 2003*. Paris: Litec, 2002.

rovněž označována jako „vázané společenství v rozepři“ (gebundene Streitgenossenschaft). Ta vzniká tam, kde se účinky rozhodnutí ve věci samé s ohledem na právní povahu projednávané věci vztahují i na společníky, kteří jsou na jednání nepřítomni. Obecně je pak v rakouské odborné literatuře zastáván názor, že jednotnou stranou řízení jsou vždy materiální společníci, tj. i solidárně odpovědní nebo oprávnění.³¹⁹

Dále např. německé právo řeší daný problém tak, že vedle tzv. jednoduchého společenství v rozepři (einfache Streitgenossenschaft), které je opět obdobou českého samostatného společenství účastníků, rozlišuje dále tzv. procesní nucené společenství v rozepři (prozeßrechtliche notwendige Streitgenossenschaft) a hmotněprávní nucené společenství (materiellrechtlich notwendige Streitgenossenschaft). Procesní nucené společenství nastává všude tam, kde může být sice každý ze společníků žalován samostatně, jestliže jsou ale žalováni všichni nebo více z nich, musí se rozsudek vztahovat na všechny společně.³²⁰ V českém právu by tedy tento druh společenství byl aplikovatelný právě na solidárně odpovědné nebo oprávněné společníky.

Jak bylo již v úvodu naznačeno, v ruské teorii civilněprocesního práva se s institutem procesního společenství setkáváme (процессуальное соучастие – processual'noe součastie). Ustanovení § 40 GPK upravuje účast několika žalobců nebo několika žalovaných v případě, kdy jsou předmětem řízení společná práva nebo povinnosti, mají-li jediný titul nebo pokud jsou předmětem sporu tatáž práva nebo povinnosti. Podstatou procesního společenství je tedy hmotněprávní povaha předmětu řízení. Kolektiv autorů pod vedení Яркова³²¹ rozlišuje procesní společenství z hlediska procesního práva na aktivní (активное – aktivnoe), pasivní (пассивное – passivnoe) a smíšené (смешанное – smešanoe), což odpovídá i v úvodu vymezené klasifikaci české procesní vědy.

Z hlediska hmotného práva a tedy věcné legitimace rozeznávají uvedení autoři procesní společenství obligatorní, tj. nutné (обязательное/необходимое – obâzatel'noe/neobhodimoe) a fakultativní, tj. dobrovolné (факультативное/необязательное – fakul'tativnoe/neobâzatel'noe). K obligatornímu procesnímu společenství dochází v případě, kdy jsou předmětem řízení společná práva tak, že soud musí rozhodovat o všech nositelích práva nebo povinnosti, kteří vyplývají z ustanovení zákona.³²² Naproti tomu k fakultativnímu společenství dochá-

³¹⁹ Viz BUCHEGGER, DEIXLER-HÜBNER, HOLZHAMMER: *Praktisches Zivilprozeßrecht I.*, s. 114.

³²⁰ Viz JAUERNIG: *Zivilprozeßrecht*, s. 313 a násl.

³²¹ ЯРКОВ: *Гражданский процесс...*, s. 70.

³²² Srov. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24. 2. 2005 №-3 «О судебной практике по делам о защите чести и достоинства граждан, а также деловой репутации граждан и юридических лиц» [Postanovlenie Plenuma Verchovnogo Suda RF

zí tehdy, pokud jde o společná práva nebo povinnosti, kdy by však soud mohl rozhodovat o více osobách současně či o kterémkoli ze společníků samostatně. Jako typický příklad uvádí literatura solidárně zavázané dlužníky podle ustanovení § 323 GK.³²³ Ačkoli i v ruském civilním právu je stanovena pro solidárně zavázané dlužníky možnost následného regresu, nečiní to civilnímu procesu problém s jasným zařazením společenství těchto společně zavázaných osob k fakultativnímu (českému samostatnému) společenství. Dovozejeme, že ruský civilní proces a jeho teorie akcentuje právě povahu solidarity jako důvod pro to, aby společně žalovaní dlužníci byli samostatnými společníky. Je-li totiž shledán důvod pro to, aby se rozsudek vztahoval na jednoho z více zavázaných dlužníků, pak to musí mít dopad i do sféry dalších spoludlužníků, a to právě bez ohledu na procesní aktivitu jednotlivého spoludlužníka. Je tak procesně vyjádřen princip solidarity jeden za všechny a všichni za jednoho. Ruská procesualistika neřeší problematiku solidarity z pohledu české vědy, tak jak bylo nastíněno shora.³²⁴ Důvodem je především jasné vymezení procesního postavení společníků v řízení, kdy podle § 40 odst. 3 GPK jedná v řízení každý spolužalobce nebo spolužalovaný ve vztahu k druhé straně samostatně a v plném rozsahu, a to bez ohledu na to, o jaký druh společenství se jedná. Jeho úkony mají dopad vždy jen pro něj. Jestliže například jeden ze žalovaných uzná žalobu, nemá to důsledek i pro ostatní, jako by ji uznali také, a to bez ohledu na povahu předmětu řízení.³²⁵ Pokud jde o taková práva, že se musí rozsudek vztahovat na všechny společníky nerozlučně, soud nebude k dispozitivnímu úkonu jen jednoho spolužalovaného přihlížet, protože z hmotného práva vyplývá, jak musí být všichni společně zavázáni. Nadto mohou společníci pověřit vedením řízení jen jednoho z nich, aby se tak zrychlil proces.

Ruský civilní proces klade důraz na samostatnost procesních společníků s tím, že dopady do hmotněprávní sféry jsou v rukou každého samostatně. Naproti tomu je však překvapivým posledním odstavcem ustanovení § 40 GPK, který umožňuje soudu, aby v případě obligatorního společenství za situací, kdy nevystupují na straně žalovaných všichni nositelé společného (jednoho) práva nebo povinnosti, i bez návrhu vtáhl do řízení dalšího žalovaného, bez jehož účasti není možné v řízení rozhodovat. Soud tak napravuje vady žaloby, kdy žalobce neoznačil všechny společné nositele práva nebo povinnosti. Tento postup je možný pouze

---

ot 24. 2. 2004 N-3 „O sudebnoj praktike po delam o zašite česti i dostoinstva graždan, a tak-že delovoj reputacii graždan i ūridičeskich lic“ – Ustanovení Pléna Nejvyššího soudu Ruské federace z 24. 2. 2005 Č-3 „O soudní praxi v řízeních o ochraně osobnosti a cti fyzických a právnických osob].

³²³ ЯРКОВ: *Гражданский процесс...*, s. 73.

³²⁴ Srov. komentář k ustanovení § 40 GPK. ВИКУТ: *Комментарий...*, s. 74–76.

³²⁵ Tamtéž, s. 74.

v případě žalovaných, dalšího žalobce do řízení soud přibrat nemůže, neboť by tím byla porušena dispoziční zásada.³²⁶

Oddíl 4.4 Procesní společenství z hlediska úvah de lege ferenda

České právo civilního procesu v otázce právní úpravy společenství účastníků řízení za dvěma výše zmíněnými právními úpravami, tj. německou i rakouskou, tzv. pokulhává. Zejména neexistencí konkrétní právní úpravy některých procesních situací, které s výskytem institutu společenství účastníků v nalézacím sporném řízení souvisí. Procesní společenství bude vhodné v budoucnu přejmenovat na tradiční *společenství v rozepři* nebo *společenství ve sporu*. Dále analýza jeho současné právní úpravy prokázala, že je nutné ji v mnoha směrech doplnit. Současné pojetí pouze dvou druhů procesního společenství – samostatné a nerozlučné – neřeší zvláštní druh subjektivní kumulace vznikající v případě, že z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání mezi účastníky, jenž v sobě zahrnuje prvky nerozlučného i samostatného společenství. K řešení je také postavení solidárně odpovědných nebo oprávněných subjektů. S ohledem na to, že interpretace současné právní úpravy procesního společenství nevede k jednotným závěrům, je nutné se *de lege ferenda* s touto otázkou výslovně vypořádat.

Jako vhodný inspirační zdroj se přitom jeví současné německé civilněprocesní právo, jež nucené společenství dále rozlišuje na procesní nucené společenství a hmotněprávní nucené společenství. V úvahu přichází i vytvoření zcela nové právní úpravy, tedy nového, třetího druhu společenství. V každém případě je třeba obě možnosti důkladně zvážit, neboť jakékoli nové prvky do právní regulace v sobě též nesou nebezpečí jejich nepochopení a následné nesprávné aplikace. Proto může být vhodnější právě převzetí německé regulace, protože ta již disponuje i odpovídajícími praktickými zkušenostmi, byť ne vždy do českého právního prostředí převoditelnými.

U procesního společenství je dále nutné do právní úpravy doplnit chybějící konkrétnější pravidla pro jednání nerozlučných společníků a řešení nastalého rozporu mezi jejich jednotlivými procesními úkony. Současná právní úprava pouze stanoví, ke kterým procesním úkonům nerozlučných společníků je třeba jejich jednomyslného souhlasu. U ostatních procesních úkonů pak platí pravidlo, že úkony jednoho společníka zavazují ostatní. *De lege ferenda* je tedy třeba právní úpravu odpovídajícím způsobem dopracovat. Za velmi vhodné řešení jednání nerozlučných společníků považujeme některé ze zvolených přístupů rakouského práva, které uznává v této souvislosti tři základní principy, a to princip reprezentace, formální princip ochrany a materiální princip ochrany, které se ale

---

³²⁶ Tamtéž, s. 75.

vzájemně nevylučují. Již výše bylo připomenuto, že v mnoha případech není při vytváření nové právní úpravy převzetí odpovídajících ustanovení ze zahraniční právní úpravy nejlepším řešením, neb nemusí plně odpovídat poměrům existujícím v oblasti českého civilněprocesního práva. V konečném důsledku může naopak vést k dalším nejasnostem v právní úpravě tohoto právního odvětví. Ve sledované otázce jsme ale toho názoru, že některé aspekty rakouské právní úpravy mohou být vhodným východiskem pro vypracování odpovídajících ustanovení, které se budou řešením rozporů mezi jednotlivými procesními úkony nerozlučných společníků zabývat.

Nedomníváme se, že by bylo nutné převzít do české právní úpravy všechny tři rakouským právem uznávané principy. Princip reprezentace lze již za současné právní úpravy dovodit interpretací, neboť obecně v českém civilněprocesním právu nyní platí úkony jednoho z nerozlučných společníků i pro ostatní, a to bez ohledu na to, zda jsou ostatní společníci přítomni na jednání, na kterém byly procesní úkony jednoho z nich učiněny. Zavedením principu reprezentace by mohl být tento vykládaný princip tuzemského práva narušen, proto se k jeho zavedení do nového kodexu civilního procesu stavíme spíše negativně.

Naproti tomu za velmi zdařilé považujeme řešení rozporu pomocí formálního principu ochrany. Tento princip je nyní u nás již uplatňován u řešení rozporu mezi úkony hlavního účastníka a vedlejšího intervenienta, není tedy českému civilnímu procesu zcela neznámý. Pro zavedení třetího z rakouských principů je pak možné najít argumenty jak podporující, tak zamítající. V možnosti ustanovení opatrovníka společníkům, kteří se nemohou na jednotlivých procesních úkonech dohodnout, je možné vidět určitý „únik“ v situacích, kdy bude velmi problematické posoudit, který z úkonů je pro společníky z hlediska vítězství ve sporu nejvýhodnější. V souvislosti se zavedením tohoto institutu je ale nutné zabývat se i otázkou, zda tím nedojde k mírnému posunu v současném nazírání na zastoupení účastníků na základě rozhodnutí soudu. Tento procesní institut je aplikován tam, kde je dán nedostatek procesní způsobilosti, nebo tam, kde z jiných důvodů nemůže účastník sám jednat před soudem, neboť mu v tom brání určitá překážka, popř. tam, kde nemůže svá práva dostatečně hájit. Situaci, kdy se nerozluční společníci nemohou dohodnout na dalším postupu v řízení, však ani pod jeden z těchto případů nesubsumujeme. Nerozluční společníci si vždy mohou zvolit zmocněnce s procesní plnou mocí. Z tohoto důvodu se stavíme k výslovnému zavedení materiálního principu ochrany spíše negativně.

Právní úprava subjektivní kumulace by tak mohla být *de lege ferenda* koncipována pro samostatné společenství tak, že „*Je-li žalobců nebo žalovaných na straně sporu několik, jedná v řízení každý z nich sám za sebe.*“ Pro případ společenství žalobců nebo žalovaných, kdy z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání účastníků právního vztahu, by mohla procesní úprava stanovit, že „*totéž*

platí pro společenství žalobců nebo žalovaných v řízení, v nichž z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání jejich vzájemného právního poměru.“ Vzhledem k procesním důsledkům v oblasti závaznosti procesních úkonů subjektů je vhodné umístit úpravu obecného samostatného společenství do odstavce prvního příslušného ustanovení zákona a úpravu vázaného procesního společenství do odstavce druhého. Taková systematika by zajistila jednotnost institutu samostatného společenství a zdůraznila by, že v řízení jedná každý z více žalobců nebo žalovaných na jedné straně sám za sebe. Vhodné je pak dodat, že *„totéž platí i pro účastníky, jimž práva nebo povinnosti náleží společně a nerozdílně.“*

Pokud jde o právní úpravu nerozlučného společenství, ta by měla reflektovat závaznost úkonů jednoho z více žalobců nebo žalovaných i pro ostatní stojící na jedné straně tak, že *„Je-li žalobců nebo žalovaných na straně sporu několik a z právního předpisu vyplývá, že se rozhodnutí o právech a povinnostech musí vztahovat na všechny stojící na jedné straně sporu, platí úkony jednoho z nich i pro ostatní. Ke změně návrhu, k jeho zpětvzetí, k uznání nároku a k uzavření smíru je však třeba souhlasu všech stojících osob na jedné straně sporu.“* Přičemž pro rozpor úkonů více žalobců nebo žalovaných by bylo stanoveno, že *„Jsou-li úkony žalobců nebo žalovaných stojících na jedné straně sporu v rozporu, posoudí je soud po zvážení všech okolností.“*

KAPITOLA 5

PŘISTOUPENÍ A ZÁMĚNA ÚČASTNÍKŮ ŘÍZENÍ

Oddíl 5.1 Pojem změn v okruhu účastníků

Věcná legitimace jako institut vyjadřující hmotněprávní vztah účastníka k projednávané věci nemá obecně vliv na vznik a zánik účastenství v řízení. Nedostatek věcné legitimace se projeví až v rozhodnutí soudu ve věci samé a vede k zamítnutí žaloby. České civilněprocesní právo obsahuje dva zvláštní instituty spadající obecně pod pojem účastenství, pomocí nichž může být v průběhu řízení napraven nedostatek věcné legitimace účastníka. Jejich zavedením sleduje především zájem na hospodárnosti řízení. Snaží se odstraněním nedostatku věcné legitimace zabránit zahájení nového řízení, ke kterému by jinak muselo dojít po zamítnutí původní žaloby z důvodu nedostatku věcné legitimace, pokud by účastníci trvali na soudním řešení projednávané věci. Jedná se o instituty přistoupení účastníka a záměny účastníka, jejichž právní úprava je obsažena v ustanovení § 92 OSŘ. Než přikročíme k jejich podrobné analýze, považujeme za nutné upozornit na jeden velmi důležitý aspekt, který s těmito procesními instituty souvisí. Přistoupení a záměna účastníků směřují k napravení nedostatku věcné legitimace, který je v řízení dán již od jeho zahájení. Nutno odlišovat od procesní situace nedostatku věcné legitimace, ke které dojde až v průběhu řízení. K nápravě pak slouží institut procesního nástupnictví v případě singulární sukcese upravený v ustanovení § 107a OSŘ, který bude předmětem rozboru v samostatné části.

Obdobně jako v případě společenství účastníků řízení jsou přistoupení a záměna účastníků možné pouze ve sporném řízení. S ohledem na materiální způsob vymezení účastníků v nesporných řízeních nemá obecně smysl (s výjimkou navrhovatele) věcnou legitimaci u jednotlivých účastníků posuzovat, neboť v podstatě na základě zákonného vymezení okruhu účastníků budou účastníci nesporného řízení vždy věcně legitimováni. Zjistí-li soud v nesporném řízení, že jedná s někým, kdo postavení účastníka nemá, protože není nositelem konkrétní hmotněprávní povinnosti nebo hmotněprávního oprávnění, o nichž se v řízení jedná, nebo jejichž nositele zákon za účastníky označuje, jeho účast v řízení ukončí buď postupem podle ustanovení § 7 ZZŘS, nebo s účastníkem jednoduše přestane jednat.³²⁷ Aplikace institutů záměny a přistoupení účastníka by proto byla bezpředmětná.

³²⁷ K tomu viz výše Díl 2.2.13 Řízení, v nichž se aplikuje III. definice účastenství dle § 6 odst. 1 ZZŘS.